

PAPER DETAILS

TITLE: KADI BURHANEDDIN DIVANI'NDA HAZAN

AUTHORS: Belde AKA KIYAGA

PAGES: 788-803

ORIGINAL PDF URL: <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/1968228>

KADI BURHANEDDİN DİVANI'NDA HAZAN

Autumn in Kadı Burhaneddin's Divan

Belde AKA KİYAĞA¹

¹ Dr. Öğr. Üyesi Çaç Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü, beldeaka@gmail.com, orcid.org/0000-0002-0452-5889

Araştırma Makalesi/Research Article

Makale Bilgisi
Geliş/Received: 10.09.2021
Kabul/Accepted: 08.10.2021

DOI:10.20322/littera.993849

Anahtar Kelimeler
Kadı Burhaneddin, hazan, yek-âhenk gazel.

ÖZ

Divan şiirinde mevsimler ve tabiatın bu mevsimlerde büründüğü hâller, şairler tarafından sıklıkla işlenmiştir. Hazan mevsiminde yaprakların sararması, rüzgârın kuruyan yaprakları dökmesi, ağaçların yapraksız kalması gibi durumlar şairlerin zihinlerinde farklı hayallere kapı açmıştır. Divan şairleri tabiatın hazandaki görüntüsünü, kimi zaman olumlu kimi zaman olumsuz şekilde şiirlerinde söz konusu etmişlerdir. XIV. yüzyılda yaşamış olan Kadı Burhaneddin hükümdar şairlerdendir. Divan şiirinin kurucularından kabul edilen şair, divanında aşk, sevgili, tabiat, mevsimler gibi klasik konulara yer vermiştir. Hazan mevsimi, şairin işlediği konular arasındadır. Kadı Burhaneddin divanında hazandan bahsedilen beyitlerin yanı sıra hazan konulu dört yek-âhenk gazel bulunmaktadır. Bu makalede Kadı Burhaneddin'in hazanla ilgili beyit ve gazellerinden yola çıkılarak hazan mevsimini şiirlerinde nasıl ele aldığı, hangi duygu ve hayallerle söz konusu ettiği incelenmiştir. Çalışmada şairin yek-âhenk gazellerinde hazanın hangi özellikleri üzerinde durulduğu, ilişkilendirildiği kişi ve unsurlar, hazana nasıl bir anlam yüklediği gibi sorulara da cevap aranmıştır. Böylece Divan şiirinin kuruluş devrinde hazanın bir motif olarak yeri tespit edilmeye çalışılmıştır.

ABSTRACT

In Divan poetry, the seasons and the states of nature in these seasons were frequently handled by the poets. In the autumn, situations such as the yellowing of the leaves, the wind dropping the dry leaves, the trees being left without leaves opened the door to different imagery in the minds of the poets. Divan poets mentioned the appearance of nature in autumn in their poems, sometimes positively and sometimes negatively. Kadı Burhaneddin, who lived in the 14th century, is one of the ruler poets. Considered one of the founders of Divan poetry, the poet included classical subjects such as love, lover, nature and seasons in his divan. Autumn season is among the subjects that the poet mentioned. In the Divan of Kadı Burhaneddin, besides the couplets mentioned about autumn, there are four "yek-âhenk gazel"s on the theme of autumn. In this article, based on Kadı Burhaneddin's couplets and "gazel"s on autumn, how the poet handled this season in his poems and with which emotions and dreams he mentioned were examined. In the study, answers were sought to questions such as which features of autumn are emphasized, the people and elements it is associated with, and what meaning is attributed to this season in the poet's "yek-âhenk gazel"s. Thus, the place of autumn as a motif in the foundation period of Divan poetry was tried to be determined.

Atıf/Citation: Aka Kiyağa, B. (2021), "Kadı Burhaneddin Divanı'nda Hazan", Littera Turca, Littera Turca Journal of Turkish Language and Literature, 7/4, 788-803.

Sorumlu yazar/Corresponding author: Belde AKA KİYAĞA, beldeaka@gmail.com

GİRİŞ

Farsça bir kelime olan hazan sözlüklerde “sonbahar, güz” (Devellioğlu 2009: 349); “Yaprak dökümü mevsimi, güz; ekseriya ‘bahar’a mukabil olarak irat olunur.” (Muallim Nâcî 2009: 215); “Sâmin-i şuhûr-ı Melikiyedir. Şehrîver-mâh-ı kadimin yevm-i samîn ismidir. Mecus bu günde dahi yortu ederler. İnde’l-ba’z Şehrîver-mâh-ı kadimden sâmin ‘aşer ve bir kavilde yevm-i sâlis ismidir. Güz faslına dahi hazan derler. Arabîde harif denir. Hezîden manasına istimal olunur. Hezîden’den mübalağa-i fâil olur ve yaprakların sararmasına dahi hazan derler.” (Mütercim Âsım Efendi 2009: 355) karşılıklarıyla yer alır.

Hazanın Divan şiirinde kullanımına bakıldığında baharın zıttı olarak anılmasına rağmen baharın geniş kullanımına erişemediği görülür. Hazan ihtiyarlık, bitkinlik ve yaşlılık timsalidir. Saçına kır düşmüş insan gibidir. Gül bahçesini harap eder. Rüzgâr tatlı esişini kaybedip ağaçlar yapraklarını döker. Bu mevsimde yapraklar altın rengine bürünür ki bu renk aynı zamanda âşığın hasta yüzüne işaret eder. Sonbaharda eğlence meclisi dağılmış; etrafı sessizlik ve uyku hâli almıştır (Pala 2009: 200). Hazan, bitkilerin sararmasına ve sert rüzgârlarla sallanmasına sebep olduğu için sıtma hastalığına benzetilir (Sefercioğlu 2001: 388).

Hazan yaprakları renk ve zayıflık sebebiyle âşığın yüzünün benzetilene olur. Yapraklar rüzgârda nasıl titrerse âşık da öyle âh eder. Kimi zaman sonbahar yaprakları Efrasiyab’ın ya da Karun’un hazinesi olarak düşünülür ve rüzgârın onu yele verdiği ifade edilir (Kurnaz 2012: 299).

Hazanla birlikte sıklıkla anılan doğa olayı rüzgârlardır. Ağaçların yapraklarını döken, bağ ve bahçeyi solduran sonbaharda esen sert rüzgârlardır. Bu, insan yaşamı için de ders alınması gereken bir durumdur. Kişi talihine, makamına ve malına güvenmemelidir; çünkü âlemin baharı olduğu gibi hazanı da vardır. İnsan ömrü ağaca ya da çiçeğe benzetildiğinde ölüm onu solduran/ yok eden sonbahar rüzgârı olarak nitelendirilir. Şairler birinin ölümü üzerine yazdıkları tarih kıt’alarında da hazan rüzgârını söz konusu etmişlerdir (Aka 2015: 196).

Sonbahar olumsuz özellikleri yanında hasat mevsimi olması nedeniyle bazen cömert bir varlık olarak tasavvur edilir (Tolasa 2001: 428). Bu mevsimin en önemli olumlu tarafı, bolluk ve bereketi simgelemesidir. Hasat mevsimi olan hazanda toprağa ekilen rızık toplanır, ambarlar dolar, her türlü ihtiyaç karşılanır. İnsanlara hazinesini açan toprak, onu cömertçe ortaya saçar (Erkal 2001: 110). Dilek Batıslam “Divan Şiirinde Hazan” makalesinde sonbaharın bu durumunu şöyle açıklar:

Sonbahar yaprakları gül bahçesinin üzerine altın saçarlar. Sonbahar mevsiminin sarı yaprakları bir hazine gibidir. Sarı renkli yaprakların altına benzetilmesi sık kullanılan benzetmelerdendir. Altının zenginlik, ihtişam, varlık vb. çağrışımlar içermesi nedeniyle bu benzetmeye genellikle olumsuz anlamlar yüklenmez. Sonbahar altın renkli hazinelerini çimenliğe saçarak cömertlik gösterir (2016: 73).

Cafer Mum “Divan Şiirinde Hazâniye ve Bâkî’nin Hazâniyesi” başlıklı makalesinde incelediği kasidelerden hareketle Divan şairlerinin hazana karşı tutumlarını değerlendirirken Ahmedî, Gelibolulu Âlî, Fuzûlî ve Mesihî’nin sonbahara olumsuz ve karamsar yaklaşıtlarını; Ahmed Paşa, Tâcizâde Cafer Çelebi, Nev’î, Neşâtî ve

Bâkî'nin ise hazan konusunda son derece olumlu ve iyimser bir bakış açısında olduklarını belirtir ve şöyle devam eder: “Bu yaklaşım, ilkbahar kadar olmasa bile, sonbaharın da insanın içine neşe ve mutluluk veren tablolar oluşturduğu ve içip eğlenmek için bu mevsimin de aslında uygun bir mevsim olduğu düşüncesinin eski şiirimizde, önemli bir yer tuttuğunu ortaya koymaktadır.” (2006: 137- 138).

Divan tahlili çalışmalarında hazan genellikle zamanın alt başlığı olarak söz konusu edilmiş ve hazana dair telakki ve inanışlar, teşbih ve mecazlar tespit edilmiştir (Sefercioğlu 2001: 388- 389; Tolasa 2001: 428; Kurnaz 2012: 299).

Divan şairleri kasidelerinin nesib- teşbib bölümlerinde de hazan mevsimini işlemişlerdir ki bu şiirlere hazaniye adı verilir. Hazaniyelerin türlü yönlerden incelendiği (Erkal 2001: 107- 152; Mum 2006: 127- 151) ve hazaniyelerle sınırlı kalmayan, Divan şiirinde hazanın nasıl ele alındığını ortaya koyan bazı araştırmalar mevcuttur (Batislam 2016: 55- 76). Bu çalışmalar dışında Bâkî'nin hazan konulu ünlü gazelinin farklı yöntemlerle tahlil edildiği makaleler bulunmaktadır (Tökel 1996: 53- 59; Bayram ve Erdemir 2008: 111- 123; Ümütlü 2020: 174- 183).

Divan şiirinde hazanın söz konusu edildiği çalışmalarda Kadı Burhaneddin'in divanının incelenmediği görülmektedir. Bununla birlikte, *Kadı Burhaneddin Divanı'ndan Seçmeler* adlı çalışmasında Ali Alpaslan, divandaki hazan tasvirlerine dikkat çekerek şairin tabiatı anlatışlarında realist bir ressam gibi hareket edip ilkbahardan ziyade sonbahar tasvirlerine yer verdiğini ve onun sonbahardan bahseden gazel ve beyitlerini okurken bu mevsimde tabiata hâkim olan sarı renklerin, hüznün ve mahzunluğun âdeta görülüp duyulduğunu söyler (2000: XXXIX). Alpaslan özellikle,

“Bugün hazân yine bâğun zeri vü zîveridür

Büt eylemiş her ağacı ola mı âzeridür”

ve

“ Hazân ki kıldı altunları mahzûn

Giriserdür yire çün mâl-ı Kârûn” matlalı gazellerin “bir taraftan realist bir görüşü aksettirirken, diğer taraftan da âdeta modern şiire ve resme yaklaşmakta; ayrıca baz[e]n ana fikri içinde dünyanın geçiciliğinden bahseden mısraları[n] bu iki gazele felsefî bir renk katmakta” olduğunu dile getirir ve bu gazellerin sonbaharın mahzun edasını taşımaları yönüyle bir dereceye kadar “yek-âhenk” ve “yek-âvâz” gazele uygun bir misal olduklarını ifade eder (2000: XL). Alpaslan'ın tespitlerinden hareketle Kadı Burhaneddin divanındaki şiirler incelenerek, sonbaharın işlendiği ve yek-âhenk olarak nitelendirilebilecek iki gazel daha belirlenmiştir. Bu yazıda Kadı Burhaneddin'in hazanı işlediği beyitleri ve yek-âhenk gazellerinden yola çıkılarak şairin hazanı şiirlerinde nasıl ele aldığı, hangi hayal ve benzetme unsurlarıyla ilişkilendirdiği gibi sorulara cevap aranmış; böylece Divan şiirinin kurucu şairlerinden Kadı Burhaneddin'in divanında hazanın bir motif olarak yeri belirlenmeye çalışılmıştır.

1. Kadı Burhaneddin'in Hayatı, Edebi Kişiliği ve Divanı

Asıl adı Ahmed olan Kadı Burhaneddin 1345'te Kayseri'de doğmuştur. Babası dönemin Kayseri kadısı Şemseddin Muhammed'dir. Kadı Burhaneddin, babasının gözetiminde küçük yaşta öğrenime başlamış; Arapça ve Farsça, lügat, sarf, nahiv, hat, aruz, hesap ve mantık dersleri almıştır. Babasıyla birlikte Dimaşk'a, iki yıl sonra da Kahire'ye giderek burada fıkıh, ferâiz, hadis ve tefsir ilimlerini öğrenmiştir. 1362 yılında Kutbüddin er-Râzî'yi ziyaret amacıyla Dimaşk'a geçmiş ve ondan bir buçuk yıl riyâzî ilimler ve ilâhiyyât okumuştur. On dokuz yaşında iken Dimaşk'tan hacca gitmiş; oradan Anadolu'ya dönerken babası Şemseddin Muhammed'in vefat etmesi üzerine bir yıl kadar Halep'te kalarak ilmî faaliyetlerde bulunmuştur. 1364'te Kayseri'ye döndüğünde Eretnaoğlu Mehmed Bey tarafından şehrin kadılığına tayin edilmiştir. 1365 yılında Eretnaoğlu Mehmed Bey'in öldürülmesi üzerine ülkede karışıklıklar baş göstermiştir. Yaşanan türlü siyasi gelişmelerden sonra Kadı Burhaneddin 1378'de vezirlik makamına getirilmiş; 1381 yılında da Sivas'ta hükümdarlığını ilan etmiştir. 1398 yılında Akkoyunlu hükümdarı Kara Yölük Osman Bey tarafından öldürülmüştür (Özaydın 2001: 74).

Kadı ve hükümdar kimliği yanında devrin önde gelen şairlerinden kabul edilen Kadı Burhaneddin'in divanının bilinen tek nüshası British Museum'da bulunmaktadır. Büyük çoğunluğunu gazellerin oluşturduğu divanda rubai ve tuyuğ nazım şekilleriyle yazılmış şiirler de mevcuttur. Şairin divanı mürettep olmayıp 1313 gazel, 20 rubai ve 116 tuyuğdan oluşmaktadır (Demirbağ 2011: 10). Tuyuğlarıyla ünlü Kadı Burhaneddin, şiirlerinde mahlas kullanmamıştır. E. J. Wilkinson Gibb, şaire ve divanına ayrı bir önem atfederek Kadı Burhaneddin'in divanının "lirik Batı- Türk şiirinden bize ulaşan en eski abide" ve şairin "bedî adı verilen sanata ilk ciddi dikkat atfeden ilk Batı Türk şairi" olduğunu belirtir (1999: 142- 143) ve şu tespitlerde bulunur: "[O]nun şiir anlayışının Sultan Veled ve Âşık Paşa gibi kişilerden çok farklı olduğu açıklıkla söylenebilir. Onlar için şiir, fikirlerini ifade edebilmek için bir araçtır; Kadı Burhaneddin için ise her şeyden önce bir sanat, zekâsını ve ustalığını gösterebileceği bir sahadır" (1999: 143).

Kadı Burhaneddin, kendine has bir lirizm içinde âşıkane gazeller yazmıştır. Şiirlerinde sıklıkla sevgilinin güzellik unsurlarını işleyen şair, sanatlardan özellikle teşbih, tevriye ve cinası fazlaca kullanmıştır. Kadı Burhaneddin, kimi gazellerinde Anadolu'nun bazı şehir ve kasabalarından bahsetmiştir. Şiirlerinde mücadelelerle geçen hayatının realist ifadeleri bulunmakla birlikte şairin savaştı, cesur ve haşin ruhu görünür. Şiirlerinde İran mitolojisi, satranç terimleri, eski yıldız bilgisi, gramer, musiki gibi pek çok alana dair terimler bulunur (Alpaslan 2000: XXX- XXXIV).

Kadı Burhaneddin mutasavvıf bir şair olmamakla birlikte şiirlerinde tasavvufi kelime ve remizler mevcuttur. Şairin divanında yer alan kimi gazelleri tasavvufi açıdan şerh eden Ali Nihat Tarlan¹'a göre, Kadı Burhaneddin tasavvufu ne İran mutasavvıfları tarzında öğütler yazarak didaktik hâle getirmiş ne de derin bir vecd hâlinde onu sembolsüz şekilde dile getirmiştir. Şair tasavvufu sanatının içine sindirmiştir (1958: 10).

¹ Ali Nihat Tarlan'ın Kadı Burhaneddin'de tasavvufu incelediği makaleler için bk. (Tarlan 1958); (Tarlan 1960a); (Tarlan 1960b); (Tarlan 1961).

2. Kadı Burhaneddin Divanı'nda Hazan ve Hazan Konulu Yek- Âhenk Gazeller

Kadı Burhaneddin'in divanında hazanın yer aldığı beyitlere bakıldığında, hazanla şarap arasında kurulan ilgi dikkati çeker. Şaire göre sonbahar, şarap içmek için uygun bir mevsimdir. Şair, hazanı hoş görmek için sakiden/ sevgiliden içi şarap dolu kadeh sunmasını ister:

Hoş görelüm sinüñ ile fasl-ı hazânı

Sun berü câm ile tolu âb-ı rezânı² (s. 37 g. 92/ 1)

“Şarapla dolu kadehi sun (ki) seninle hazan mevsimini hoş görelim.”

Bu mevsimde âşğın döktüğü kanlı gözyaşları da şarabı çağırıştırır:

Hazân-ı ‘ışk irişdi gönüle

Veli gözden ahan âb-ı rezândur (s. 16 g. 35/5)

“Aşk hazanı gönle ulaştı. Gözden akan şaraptır.”

Şair sevgiliden sürekli ayrı olmanın verdiği hüznle yaşadığı aşkı hazana benzetir. Sevgilinin aşkının hazanında âşğın da benzi sararmıştır:

Beñizüm oldı saru ‘ışkuñ hazânında begüm

Bu hevâyile vücûdum cümle lerzândur neden (s. 467 g. 1196/ 6)

“Beyim! Aşkının hazanında benzim sarardı. Vücudum bu arzuyla/ havayla tümüyle titremektedir.”

Şair “hevâ” kelimesini tevriyeli kullanarak bu aşk arzusu ve havasıyla yüzünün sararıp vücudunun titrediğini dile getirir. Âşık bu hâliyle beyitte kapalı istiare yoluyla sonbahar yaprağına benzetilir. Âşğın bu aşk yüzünden sararmış yüzünü hazan görse ayağına baş koyacaktır:

Şöyle boyadı yüzümi ay yüzününñ hayâli ki

Ayağumuza baş koya görür ise hazân bizüm (s. 20 g. 46/2)

“Ay yüzünün hayali yüzümü öyle boyadı ki hazan görürse bizim ayağıma baş koyar.”

Sevgili, âşığı hazana çevirirken kendisi tazeliği ve canlılığı ile lale gibidir:

Beñizümi beñzede hazâna benüm ol

Kendü yüzün gösdere çü lâle revâ mı (s. 252 g. 638/ 2)

“Benzimi hazana benzetirken onun kendi yüzünü lale gibi göstermesi reva mıdır?”

² Alıntılanan beyitler Muharrem Ergin tarafından hazırlanan *Kadı Burhaneddin Divanı*'na aittir. Beyitlerin yazımında kaynak metnin transkripsiyonuna sadık kalınmıştır.

Bilindiği üzere Divan şiirinde aşk yüzünden iki büklüm olan âşığın benzi sarı, gözyaşları kanlıdır. Sevgili ise her zaman güzelliğinin baharında olup değişmeyen duygu durumuna ve fiziksel özelliklere sahiptir. Kadı Burhaneddin de beytinde bu durumu dile getirerek sevgiliye sitem eder. Kimi beyitlerde ise âşığın hazan içindeyken sevgilinin aşkıyla baharı yaşadığı söz konusu edilir. Bu bağlamda beyitlerde sevgili-hazan ilgisinin âşığa hazanı yaşatmak ve âşığı hazandan kurtarmak yönüyle farklı açılardan söz konusu edildiği görülmektedir:

Yiñi rûha irdi cânım yine bu cihân içinde

Ne ‘aceb bahâr gördüm sanemâ hazân içinde (s. 207 g. 525/1)

“Ey (put gibi güzel) sevgili, hazan içinde ne acayip bir bahar gördüm. Canım bu dünya içinde yeni ruha erişti.”

Sevgilinin yarattığı bu etki yalnız âşık için geçerli değildir. Sevgili bahçeye gelse sonbahar nedeniyle kuruyan ağaç bile canlanacaktır:

Salınup bâğa girürseñ hazândan kurıyan ağac

Beşâret getüre çiçek kıyâmetdür kıyâmetdür (s. 408 g. 1050/ 3)

“Salınıp bâğa girersen hazandan kuruyan ağaç(a) müjde ulaşıp (kıyamet zamanında olduğu gibi) çiçek açar/ dirilir.”

Kadı Burhaneddin’in Divanı’nda hazanı aşk, âşık, sevgili, şarap gibi ilgilerle söz konusu ettiği beyitleri yanında bitiş, tükeniş devri olarak ele aldığı beyitleri de vardır. Bu âlemin baharı olduğu gibi hazanı da vardır. İnsan bu hâlin farkına vararak yaşamalı; ne güzelliğine ne de malına güvenerek kibirlenmelidir. Şairin “gör” redifli gazelinde yer alan aşağıdaki beyitlerde bu düşünce hâkimdir:

Sanemâ hazân irişmiş gel ahı bu hâlini gör

Nazar it kemâline bağ yine dün zevâlini gör (s. 213 g. 540/ 1)

“Ey (put gibi güzel) sevgili, sonbahar gelmiş; gel bu hâli gör. Olgunluğuna/ eksiksizliğine bak, yine gece zevalini/ yok oluşunu gör.”

Beyitte güneşin gündüz tam olarak görünüp akşam batışına kemâl ve zevâl kelimeleri aracılığıyla bir gönderme yapılmış; bu değişimin insanlar için de geçerli olduğu ifade edilmiştir.

Her ağaç bu çağ içinde sanasın ki bir büt olmuş

Yöri dünyâ hâline bağ bu cihân muhâlini gör (s. 213 g. 540/ 3)

“Her ağaç bu mevsim içinde sanki bir put olmuş. Yürü dünya hâline bak, bu cihan eğretiliğini/ boşluğunu gör.”

Bu cihânda hüsne mâla niçe gırre olırsarın

Bu bahâr-ı hüsne bağ ya hazân-ı mâlını gör (s. 213 g. 540/ 5)

“Bu cihanda güzelliğe, mala nasıl gururlanacaksın? Bu güzelliğinin baharına bak, malının hazanını gör.”

Kadı Burhaneddin'in hazanı söz konusu ettiği bazı beyitlerde ise bu mevsime olumlu anlamlar yüklediği görülür. Örneğin aşağıdaki beyitte hazanın sarı yaprakları şaire altını çağırıştırır:

Gör ki ne virmiş ilâh fasl-ı hâzâna

Gör ki ne pür eylemiş zer ile hîzâne (s. 37 g. 93/1)

“Allah'ın hazan mevsimine ne verdiğini gör. Hazinenin altınla nasıl dolu olduğunu gör!”

Kadı Burhaneddin'in Divanı'nda hazanla ilgili beyitler dışında hazanı konu alan -tespit edebildiğimiz- dört yek-âhenk gazel bulunmaktadır. Yek-âhenk gazel, yalnız vezin ve kâfiyeleriyle değil; anlamları bakımından da birbirine bağlı; bütünüyle bir konunun ele alınıp işlendiği gazellere verilen addır (İpekten 2004: 18). Kadı Burhaneddin'in gazelleri; hazanı konu edinmeleri, beyitlerde hazan ve hazanla kurulan tamlamaların yer alması ve beyitlerin anlam bakımından birbirlerine bağlanması nedeniyle yek-âhenk olarak kabul edilebilmektedir. Bu şiirlerde hazanın nasıl işlendiğini ortaya koymak için gazeller ve incelemeleri aşağıda verilmiştir:

I. Gazel³

Kadı Burhaneddin'in divanındaki ilk hazan gazeli beş beyit olup aruzun Me fâ î lün/ Me fâ î lün/ Fe û lün kalıbıyla yazılmıştır. Şair gazelinin matla beytinde sakiye seslenerek kadehi dolu vermesini, çünkü hazan mevsiminin yaşandığını dile getirir:

1. Tolu vir sâkî çün fasl-ı hâzândur

Âdem kanı degül hûn-ı rezândur

“Saki, (kadehi) dolu ver; çünkü hazan mevsimidir. Âdem kanı değil, şaraptır.”

Divan şairleri nasıl ki bahar geldiğinde sakiden şarap sunmasını isterlerse, Kadı Burhaneddin de sonbaharda sakiden içi şarap dolu bir kadeh bekler. Beytin ikinci mısraında insan kanı ile şarap arasından renk bakımından ilgi kurularak sunulanın/ beklenenin şarap olduğu söylenir. Devam eden beyitte hazana dair bir kelime yer almasa da şairin aşk yüzünden düştüğü hâl ile bu mevsim arasındaki ilgi; kızarmak, sararmak ve “hava”nın esmesi yönüyle sağlanır:

2. Yaşum kızardı vü beñzüm sarardı

Gönülümde hevâ çünki vezândur

“Gözyaşım kızardı ve benzim sarardı. Çünkü gönülümde hava/ arzu esmektedir.”

³ İncelemede *Divan*'daki yerleri dikkate alınarak gazellere ayrı bir sıra numarası verilmiştir.

Âşığın gönlündeki aşk arzusu nedeniyle gözyaşları kanlı ve benzi sarıdır. Bu durum âşığın hâli ile hazan mevsimi arasında bir benzerlik yaratır. Nitekim hazanın benzi de yaprakların rengi dolayısıyla sarıdır. Hem âşığın hem doğanın aldığı bu hâl ile hazan içinde hazan yaşanmaktadır:

3. Saru beñüz kızıl süci bu mevsüm

Ĥazân ender Ĥazân ender Ĥazândur

“Bu mevsim sarı beniz, kızıl şarap. Hazan içinde hazan içinde hazandır.”

Şair gazelin ilk beytinde olduğu gibi bu beyitte de hazan mevsimiyle şarap arasında kurduğu bağı yineler. Sarı beniz ise ikinci beyit ile ortak bir motif olarak kullanılmış olup sarı ve kırmızı renk vurgusu bu beyitte de devam eder. Kadı Burhaneddin gazelin devamında her ne kadar dışarıda sonbahar mevsimi yaşansa da kendi içinde meyveleri olgunlaştıran mevsim (ilkbahar/ yaz) olduğunu söyler:

4. Ĥazân faslı durur zâhirde lîkin

İçümde mevsüm-i mîve-pezândur

“Görünüşte hazan mevsimidir; lakin içimde meyve pişiren/ olgunlaştıran mevsimdir.”

Şairin âşıklık hâlinde kanlı gözyaşları döküp sarı benizli olması ile doğanın sonbaharda büründüğü hâl arasında kurulan benzerlik ilk mısrada görülebilmektedir. Mevsim gibi âşığın dışarıdan görüntüsü de hazandır; fakat içi aşkın verdiği coşkuyla ilkbahar ya da yazı yaşamaktadır. Şair sevgilinin aşkıyla dış görünüşü ve içi arasındaki zıtlığı mevsimler yoluyla somutlaştırmıştır. Şiirin makta beytinde ise sevgilinin saç ile âşığın durumu arasında benzerlik ilgisi kurulur:

5. Perîşân oldı zülfün ben dağı hem

Bu gönlüm şûrişi âhır ez-ândur (s. 102 g. 258/5)

“Zülfün perişan oldu, ben de öyle. Bu gönlümün karışıklığı sonunda ondandır.”

Sonbahar rüzgârının özelliklerinden biri sert esintisiyle sevgilinin saçlarını dağıtmasıdır. Kadı Burhaneddin, sevgilinin saçının perişanlığının kendini de darmadağın ettiğini ve gönlünün de bu nedenle karıştığını dile getirir.

II. Gazel

Divanda yer alan hazan konulu ikinci gazel aruzun Me fâ î lün/ Me fâ î lün/ Fe û lün kalıbıyla yazılmış olup yedi beyittir. Gazelin matla beytinde hazan kapalı istiare yoluyla âşığa benzetilir:

1. Ne sevdâ düşdi yine bu Ĥazâna

Ki altun ile toldurdu Ĥizâne

“Bu hazana yine hangi sevda düştü ki hazineyi/ gönlü altınla doldurdu.”

Hazan mevsiminin en belirgin özelliklerinden biri ağaçlardaki sararan yapraklardır. Şair açık istiareyle sarı yaprakları altın olarak nitelendirmiş ve sonbaharın içine düşen aşkla gönlünü altınla doldurduğunu söylemiştir. “Hizâne” kelimesi hem hazine hem de gönül anlamına gelecek şekilde tevriyeli kullanılmıştır. Gazelin ikinci beytinde aşk ve hazan ilgisi devam ettirilmiştir:

2. Ne ‘ışkı ki nihân idi gönülde

Çü gider oldı getürdi ‘ıyâna

“Hangi aşkı gönülde gizliydi ki giderken/ giderayak ortaya çıkardı.”

Hazan, gizli tuttuğu aşkını ayan etmesi yönüyle –birinci beyitte olduğu gibi- kapalı istiareyle âşığa benzetilmiştir. Sonbaharın bu aşkı nasıl göstermeye başladığı ise devam eden beyitte söylenmiştir:

3. Ola beñzi saru toprağa düşe

Hevâya her nesene ki tayana

“(Âşık/ yaprak) Benzi sararıp toprağa düşer. (Zaten) Havaya/ hevese hangi nesne dayanır?”

En belirgin âşıklık hâllerinden biri sarı benizdir. Aşkın ve sevgiliye kavuşamamanın verdiği acı ve ıstırapla zayıf düşen âşığın yüzü sarı, gözyaşları kanlıdır. Beyitte rüzgârla sararıp düşen yapraklar, hazanın âşıklığına işaret etmektedir. Sonbaharın benzi sararıp yaprak gibi toprağa düşmektedir. “Hevâ” kelimesi hem hava hem de istek, heves anlamıyla tevriyeli kullanılmıştır. Aşağıdaki beyitte ise hazan mevsiminin rengi safranla ifade edilmiştir:

4. Zemânı vâsılâ ne sebz geydi

Müza‘fer geydi şimdi ‘âşıkâne

“Kavuşma zamanı ne yeşiller giydi; şimdi âşığa yaraşır şekilde safran rengi giydi.”

Beyitte doğanın kavuşma mevsimi olan baharda yeşil giydiği, sonbaharda ise âşığın ayrılık hâline yakışır şekilde safran sarısına büründüğü söylenmektedir. Şair, hazanı ayrılık mevsimi olarak nitelendirmektedir. Bahar ve hazan karşılaştırması dünyada her şeyin bir zamanı olduğu, kavuşmanın ardından ayrılığın, canlılığın ardından yok oluşun geleceğinin göstergesidir. Bu durum insana ibret alması için yeterlidir:

5. İşâret bu kadar yitmez mi bize

Ki var durur fenâ ender-miyâne

“Bize bu kadar işaret yetmez mi ki ortada yokluk vardır.”

Hazan mevsiminde yaprakların sararıp yere düşmesi, ağaçların yapraksız ve meyvesiz kalması, sert esen rüzgârlarla havanın soğumaya başlaması gibi durumlar, hazanın bitiş ve tükeniş devri olarak algılanmasına yol açmıştır. Kadı Burhaneddin, beytinde sonbaharın bu durumunun insanın ders çıkarması için bir işaret olduğunu söyler. Sonraki beyitte hazan ve âşık ilgisi tekrar söz konusu edilir:

6. Hazân gibi sarar ayağına düş

Dilerse yâr 'ışkına nişâne

“Sevgili aşkına bir işaret isterse hazan gibi sararıp ayağına düş.”

Beyitte “hazan” denilerek mecaz-ı mürsel yoluyla “yaprak” kastedilmiş ve âşîğın bu aşk yolunda sarı/ kuru bir yaprak gibi zayıf ve takatsız bir hâlde sevgilinin ayaklarına düşmesi gerektiği söylenmiştir. Gazelin son beytinde bu dünya zenginliğinin sonsuza kadar kalmadığı, kazancı ne kadar çok olsa da kaybını karşılamadığı dile getirilmiştir:

7. Firâvân destgâhı yoğ beğâsı

Cihânuñ sûdı yitmez çün ziyâna (s. 217 g. 550)

“Çok zenginliğin ebediliği yok. Dünyanın kazancı, kaybına yetmez.”

Gazelin beşinci beytiyle benzer bir anlam ihtiva eden makta beytinde, dünyanın bekası olmayan zenginliğine güvenilmemesi gerektiğine işaret edilmiştir.

III. Gazel

Kadı Burhaneddin Divanı'nda tespit edilen hazan konulu diğer gazel ise yedi beyit olup aruzun Me fâ i lün/ Fe i lâ tün/ Me fâ i lün/ Fe i lün kalıbıyla yazılmıştır. Şair gazeline tabiatın sonbahardaki görünüşü tasvir ederek başlar:

1. Bu gün hazân yine bâğuñ zeri vü zîveridür

Büt eylemiş her ağacı ola mı âzerîdür

“Bugün hazan yine bahçenin altını ve süsüdür. Her ağacı put eylemiş, acaba Âzer midir?”

İlk mısradaki sonbaharın sarı rengi sebebiyle bağın altını ve ziyneti olduğu söylenir. İkinci mısradaki ise şair, ağaçları yapraksız görüntüleriyle puta, onları bu hâlde getiren hazanı ise Âzer'e teşbih eder. Âzer, Hz. İbrahim'in babası olup put ustasıdır (Yıldırım 2008: 120). Beyitte Âzer telmih unsuru olması yanında “büt” kelimesiyle tenasüp oluşturur. İkinci beyitte şair, sözü âşîğın sararmış yüzüne getirir:

2. Yüzümi dağı saru kıldı 'ışk ağıtdı yaş

Ki beñzemez bu aña zîra zer-i Ca'ferîdür

“Aşk yüzümü sarartıp gözyaşımı akıttı ki bu ona benzemez zira zer-i Ca'ferî'dir.”

Aşk, âşîğın benzini sarartıp gözyaşlarını akıtmıştır. Bu sarı yüz ilk beyitte sözü edilen altına benzemez; çünkü “zer-i Ca'ferî” gibidir. Beyitte saf altın anlamıyla kullanılan “zer-i Ca'ferî”ye *Burhân-ı Katı*'da verilen mana şöyledir: “Halisü'l-ayar altındır ki mağşuş olmaya. Ca'fer nam kimyagere mensuptur. Bazılar dediler ki Ca'fer-i Bermekî zamanına gelince mağşuş altına sikke vurulurdu. Ca'fer-i mezbûr men edip halis altına sikke vurdular.

Ondan sonra halis altını ona nisbet eylediler.” (Mütercim Âsım Efendi 2009: 838). Beyitte zer-i Ca’ferî’ye telmih yapılarak âşığın aşktan sararmış yüzünün kıymeti vurgulanır. Gazelin devamında ise ağaçların yaprakları altına teşbih edilir:

3. Bihişti şimdi teferrüc⁴ kıl iy küşâde basîr

Ki altun oldı ağacı vü yiri ‘anberîdür

“Ey açık görüşlü, cenneti (cennet gibi olan bağı) şimdi gez ki ağacı altın oldu ve toprağı amber kokuludur.”

Cennetin her yerinin kıymetli taşlardan yapıldığına inanılır. Orada mücevherden saraylar ve köşkler bulunur ve her yer güzel kokar (Pala 2009: 89). Şair, sonbaharda ağaçlardaki sararmış yaprakların altın gibi görünmesi ve toprağın güzel kokusu nedeniyle doğayı açık istiare yoluyla cennet olarak nitelendirmiştir. Divan şairlerinin tabiatın ilkbahardaki hâlini sıklıkla cennete benzettikleri bilinmektedir. Beyitte Kadı Burhaneddin’in sonbahar mevsiminde bağ ve bahçeyi cennetle ilişkilendirmesi dikkat çekicidir. Gazelin dördüncü beytinde hazan ve aşk ilgisi söz konusu edilir:

4. Hazân ki her nefes evrâk-ı ‘ışkdan dem urur

Hikâyetini anuñ sanma sen ki serserîdür

“Hazan ki her an aşk yapraklarından/ sayfalarından dem vurur. Sen onun hikâyesinin beyhude olduğunu sanma.”

Beyitte hazan kapalı istiare yoluyla her an aşk sayfalarını okuyan/ aşktan konu açan bir âşık gibi hayal edilmiş ve hikâyesinin boşuna olmadığı söylenmiştir. Nefes kelimesi, mecaz-ı mürsel sanatıyla rüzgâr olarak düşünüldüğünde sonbahar rüzgârlarının yaprakları kımıldatarak aslında hazanın aşkını anlattıkları anlamı da çıkmaktadır. Hazanda her ağaç âdeta bir âşık görüntüsündedir:

5. Yazın eger her ağaç bir nigâr manzar idi

Hzânda her biri bir ‘âşıkun musavveridür

“Yazın gerçi her ağaç bir resim görüntüsündeydi. Hazanda her biri bir âşığın resmidir.”

Yazın her ağaç yeşil yaprakları ve renkli çiçekleriyle resim gibi olan sevgiliye benzer. Hazanda ise ağaçlar sararmış, kuru yapraklarıyla sarı benizli, zayıf düşmüş âşığın timsalidir. Sevgilinin yaz, âşığın hazanla benzerlik ilgisi içinde verilmesi şairin mevsimlere yüklediği anlamı göstermesi açısından önemlidir. Âşık ile hazan mevsimindeki ağaç ilişkisi aşağıdaki beyitte açıkça ifade edilir:

6. Varakların salıban ayağına dutma hõr

Key añla añlar iseñ ki vücûd defteridür

⁴ Muharrem Ergin’in hazırladığı Divan’da kelime “tererrüc” olarak yazılmıştır. Beytin anlamı göz önünde bulundurulduğunda kelimenin “teferrüc” olarak okunması gereklidir.

“Yapraklarını ayağına salarak hor görme ki anla anlarsan (onlar) vücut defteridir.”

Şaire göre düşen ağaç yaprakları ayakaltına alınıp hor görülmemelidir; çünkü onlar âşığın vücudunun mecmuasıdır. Beyitte ağaçlar âşık, yapraklar ise âşığın vücudu olarak düşünülerek bir önceki beyitle anlam bütünlüğü sağlanmıştır.

7. Ne kapudan ki girürseñ çıharsın andan sen

Bu fânî dünyâ-yı dîn dârı gerçi şeş-derîdür (s. 511-512 g. 1305)

“Hangi kapıdan girersen oradan çıkarsın. Bu fani alçak dünya evi gerçi altı kapılıdır.”

Beyitte geçen “şeş-der” kelimesiyle üst, alt, sağ, sol, ön ve arka olmak üzere altı yön kastedilmekte ve insanın bu dünyaya nasıl geldiye öyle gideceği söylenerek dünyaya ibret gözüyle bakılmaktadır. Ayrıca “kapu” ve “şeş-der” kelimesiyle tavla oyununa telmih yapılmıştır.

IV. Gazel

Şairin Divanı'nda bulunan hazan konulu son gazel ise Me fâ î lün/ Me fâ î lün/ Fe û lün kalıbıyla yazılmıştır ve 7 beyittir. Gazelin birinci beytinde hazan mevsiminde altın gibi olan yapraklar, Kârûn'un malına teşbih edilmiştir:

1. Hazân ki kıldı altınları maḥzûn

Giriserdûr yire çün mâl-i kârûn

“Hazan ki altınları sakladı; çünkü Kârûn'un malı gibi yere girecektir.”

Kârûn, Musa Peygamber zamanında yaşadığına inanılan, zenginliği, cimriliği, Allah'a olan isyanıyla bilinen, sonrasında malı ve mülküyle yere geçen şahıstır (Tökel 2016: 300). Hazan mevsiminde sararıp kuruyan yapraklar ağaçtan düşerek toprağa karışacak ve yok olacaktır. Şair bu durumu Kârûn'un bütün malıyla yere geçmesine telmihte bulunarak ifade etmiştir. Kârûn kibri nedeniyle ibret alınması gereken biridir. Beyitte yapılan Kârûn benzetmesiyle hazanı olumsuz bir bakış açısıyla ele alan şair, gazelin devamında da aynı bakış açısını devam ettirir:

2. Yaz özgeyçün dürişdi oldı hurrem

Ḥazân yağdı öziyçün oldı maḡbûn

“Yaz, başkası için çalıştı ve mutlu oldu. Hazan kendisi için yağdı ve aldandı.”

Beyitte yaz ve sonbahar zıtlığı söz konusu edilirken, insanın sadece kendisini düşündüğünde aldanacağı ifade edilir. Gazelin devamında hazan bu defa baharla karşılaştırılır:

3. Hayâta irdi mahsûli bahârûn

Ḥazânûn hâsılı saçına mescûn

“Baharın mahsulü hayata ulaştı/ canlandı. Hazanın mahsulü saçına hapsoldu.”

Divan şiirindeki genel anlayışa göre bahar yeniden doğuşun, canlanmanın mevsimiyken hazan tükeniş devridir. Kadı Burhaneddin'in beytinde de benzer bir anlayış söz konusudur. Baharın ortaya çıkardıkları taze can bulurken, hazanın kiler sevgilinin saçının zindanına hapsolmuştur. Divan şiirinde sevgilinin saç, gerek renk gerekse şekil yönünden zincir, zindan, tuzak gibi unsurlarla ilişkilendirilir. Beyitte de hazanın mahsulünün bu saça bağlandığı; bir anlamda karanlığa mahkûm olduğu dile getirilmektedir. Devam eden beyitte sonbahar rüzgârının karanlığı getireceği ifade edilerek bu anlam tamamlanmaktadır:

4. Bahârûndayiken sen kayguñı yi

Ki iriser hâzânûñ yili târûñ

“Baharındayken sen kaygını bırak ki hazan yeli karanlığını ulaştıracaktır.”

Şaire göre insan zevk ve eğlence devri olan baharı yaşarken, tasayı bir kenara bırakmalıdır; zira bu mevsim kalıcı değildir. Sonbahar rüzgârı karanlığı taşıyacak; kaygıyı getirecektir. Beyitte yer alan “baharındayken” ifadesi, insan ömrünün baharına yani gençliğine de işaret etmektedir. Gençlik de bir gün gidecek, yaşlılık devri/ hazan gelecektir. İnsanın gelecek tasası çekmeden bulunduğu zamanı yaşaması gerektiğini söyleyen Kadı Burhaneddin'e göre bu dünya nimetleri yılan gibidir:

5. Bu dünyelik didükleri yılandur

Aña terk itmegile oñı efsûñ

“Bu dünyalık dedikleri yilandır. Onu terk ederek (yılana) büyü oku.”

Beyitte dünyaya ait mal ve mülk yılana teşbih edilirken, yilandan korunmak için efsun okuma inanışına telmih yapılmıştır. Tasavvufi düşünceye göre dünya, insanı Allah'tan uzaklaştıran ve gaflete düşmesine sebep olan her şeydir. Zahitler ve mutasavvıflar dünyayı “yılana, zehire, cadiya, fahişeye” benzetmişlerdir (Uludağ 2002: 111). Kadı Burhaneddin de beytinde sofiyane bir üslupla bu dünyadan ve nimetlerinden uzaklaşmayı öğütlemiştir.

6. İñit ne dir hâzân aydur geçerüz

Kimûñ beñzi sarı kimûñ dili hûñ

“İñit ki hazan ne der: Kiminin benzi sarı, kiminin gönlü kanlı (şekilde) geçeriz.”

Beyitte sonbahar mevsiminin kiminde sararmış yüz, kiminde ise kanlı gönülle geçip gittiği söylenmektedir. Bu hâlin niye böyle olduğu ise sorulamaz:

7. Çirâ vü çûñ kaçan sığa bu işde

Çü böyle dilemiş Hâllâk-ı bî-çûñ (s. 512 g. 1306)

“Niçin, neden ve nasıl bu işte sorulmaz. Çünkü eşi olmayan Allah böyle dilemiş.”

Gazelin makta beytinde bu düzeninin sorgulanamayacağı; çünkü Allah'ın böyle istediği vurgulanır.

SONUÇ

Kadı Burhaneddin'in hazan konulu yek- âhenk gazelleri, kelime redifli olmayıp hazan ve hazana dair unsurların beyitlerde sıklıkla yer aldığı şiirlerdir. Şairin gazellerinde hazanı işlerken bazı konulara ağırlık verdiği görülmüştür. Buna göre birinci gazelde hazan genel olarak âşığın âşıklık hâliyle ilişkilendirilerek söz konusu edilmiştir. Şairin kaleminde şarabın, hazan mevsiminin vazgeçilmez bir unsuru olarak ele alındığı dikkati çekmektedir. Kadı Burhaneddin, sonbahar konulu ikinci gazelinde -ilk gazelde olduğu gibi- hazan ve âşık ilgisi üzerinde durmuş; tabiatın bu mevsimdeki hâlinin âşıklık durumuyla benzerliğini ortaya koymuştur. Birinci gazeldeki şarap ve kanlı gözyaşları vurgusu ikinci gazelde bulunmazken; bu şiirin temel vurgusunun hazan mevsimindeki sarı renk olduğu söylenebilir. Yaprakların sararıp dökülmesi, sonbaharın tükeniş devri olduğunun ve dünyanın faniliğinin bir göstergesidir. Üçüncü gazelde tabiatın –özellikle ağaçların- sonbahardaki görüntüsünün türlü hayal ve benzetme unsurlarıyla yer aldığı görülür. Doğanın bu mevsimdeki sarı rengi şairde altın, süs gibi olumlu çağrışımlar yaratırken; bu renk âşıkla ilişkilendirildiğinde onun sarı yüzüne işaret edecek şekilde olumsuz kullanılmıştır. Gazele hâkim olan renk, ikinci gazelde olduğu gibi sarıdır. Divan şairleri genellikle baharı cennete benzetirken, Kadı Burhaneddin'in gazelinin bir beytinde hazan mevsiminde bahçeyi cennet olarak nitelendirmesi kayda değerdir. Hazan konulu son gazelde bu mevsime genel olarak menfi bir bakışın olduğu dikkati çekmektedir. Hazanın altınları saklaması; altınların Kârûn'un malı gibi yere geçecek olması, hazanın kendi için çalışması ve aldanması, karanlığa hapsolmesi, sonbahar rüzgârının karanlığı getirmesi bu bakışın örnekleridir. Bununla birlikte gazelde Kadı Burhaneddin'in olgun ve tasavvuf düşüncesine yaklaşan üslubu da göze çarpmaktadır. Şaire göre insan, ömrünün baharındayken kaygıyı bir kenara bırakmalıdır; hazan yani yaşlılık elbet bir gün gelecektir. Kadı Burhaneddin'in anın yaşanması gerektiğini öğütlemesi, hâlde kalmaya yani ibnû'l-vakt olmaya çalışan mutasavvıfların anlayışıyla örtüşmektedir. Gazelin devamında da dünya işlerinin yılan gibi olduğu ve terk edilmesi gerektiği vurgulanır.

Kadı Burhaneddin'in gerek beyitlerinde gerekse yek-âhenk gazellerinde hazan kelimesiyle kurmuş olduğu tamlamalar “bâd-ı hazân, fasl-ı hazan, hazân ender hazân, hazân faslı, hazân-ı ışk, hazân-ı mâl, hazânun yili, 'İşkun hazânı, vakt-ı hazân"dır.

İncelenen beyitlere göre hazan, Divan şiirinin geleneksel tiplerinden en çok âşıkla ilişkilendirilmiştir. Titreyen vücudu ve sarı benziyle âşık ile hazan arasında benzerlik ilgisi kurulmuş; kimi yerde âşığın hâli sonbahardan üstün tutulmuştur. Âşıktan sonra hazan mevsimiyle anılan bir diğer tip sevgilidir. Hazanla zıtlık ilgisi içinde verilen sevgili lale gibidir; bu mevsimde kuruyan ağaca bile çiçek açtırabilir. Sevgili, hazanı yaşayan âşığa da baharı yaşatır. Hazan, âşık ve sevgili tipleri dışında bir beyitte tarihî- efsanevi şahıslardan Hz. İbrahim'in babası Âzer'e teşbih edilmiştir.

Şairin beyitlerinde hazanla ilişkilendirilen unsurların başında şarap gelir. Şaire göre şarap içmek için uygun olan hazanda saki, kadehi dolu vermelidir. İncelenen beyitlerde şarap âşığın kanlı gözyaşlarıyla da benzerlik ilgisi içinde kullanılmıştır. Bu bağlamda şairin hazana dair beyitlerinde sarıdan sonra en çok anılan renk kırmızıdır.

Bu ilgiler dışında hazan ibret alınması gereken bir mevsimdir. Dünyanın her hâli vardır ve bu hâllerin her biri geçicidir. Kimse güzelliği ya da malıyla mağrur olmamalıdır. Anlamı güçlendirmek için telmih yoluyla Kârûn'un adı anılmıştır.

Sonuç olarak, kuruluş devri şairlerinden Kadı Burhaneddin'in divanında hazanın nasıl yer aldığının tespitinin, bu mevsimin Divan şiirindeki kullanımının tarihsel süreç içindeki seyrini görmek açısından önemli olduğu söylenebilir.

KAYNAKÇA

- Aka, Belde (2015). *Divan Şiirinde Rüzgâr*. Yayımlanmamış Doktora Tezi. Adana: Çukurova Üniversitesi.
- Alpaslan, Ali (2000). *Kadı Burhaneddin Divanı'ndan Seçmeler*. Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları.
- Batıslam, H. Dilek (2016). "Divan Şiirinde Hazan". *Divan Şiirinin Benzetme ve Hayal Dünyasından*. İstanbul: Kesit Yayınları. 55- 76.
- Bayram, Yavuz ve A. Erdemir (2008). " 'Hazan Gazeli'ne Farklı Bir Bakış". *Prof. Dr. Celâl TARAKÇI Armağanı*. ed. Ahmet Cüneyt İssı ve Dinçer Eşitgin. Ankara: Birleşik Kitabevi. 111- 123.
- Demirbağ, Ömer (2011). *Kadı Burhânettın ve Şiiri*. Ankara: Gazi Kitabevi.
- Erkal, Abdulkadir (2001). "Divan Edebiyatı'nda Hazaniyye ve Nev'î'nin 'Hazaniyye-i Lâtife' İsimli Kasidesi". *Atatürk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi (Prof. Dr. M. Sadi Çöğenli Özel Sayısı) (18)*: 107-152.
- Gibb, E. J. Wilkinson (1999). *Osmanlı Şiir Tarihi I- II*. çev. Ali Çavuşoğlu. Ankara: Akçay Yayınları.
- İpekten, Haluk (2004). *Eski Türk Edebiyatı Nazım Şekilleri ve Aruz*. İstanbul: Dergâh Yayınları.
- Kurnaz, Cemal (2012). *Hayâlî Bey Divanının Tahlili*. Ankara: Kurgan Edebiyat Yayınları.
- Muallim Nâcî (2009). *Lügat-i Nâcî*. hzl. Ahmet Kartal. Ankara: TDK Yayınları.
- Mum, Cafer. (2006). "Divan Şiirinde Hazâniye ve Bâkî'nin Hazâniyesi". *Hacettepe Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları (HÜTAD) (4)*: 127-151.
- Mütercim Âsım Efendi (2009). *Burhân-ı Katı*. hzl. Mürsel Öztürk ve Derya Örs. Ankara: TDK Yayınları.
- Özaydın, Abdülkerim (2001). "Kadı Burhâneddin" *DİA*. C. 24. İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları. 74- 75.
- Pala, İskender (2009). *Ansiklopedik Divan Şiiri Sözlüğü*. İstanbul: Kapı Yayınları.
- Sefercioğlu, M. Nejat (2001). *Nev'î Divanı'nın Tahlili*. Ankara: Akçağ Yayınları.
- Tarlan, Ali Nihat (1958). "Kadı Burhaneddin'de Tasavvuf (Bir gazelinin şerhi)". İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Dergisi, 8: 8- 15.

Tarlan, Ali Nihat (1960a). "Kadı Burhaneddin'de Tasavvuf (İkinci gazelinin şerhi)". İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Dergisi, 9: 27- 32.

Tarlan, Ali Nihat (1960b). "Kadı Burhaneddin'de Tasavvuf III (Bir gazelinin şerhi)". İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Dergisi, 10: 1- 4.

Tarlan, Ali Nihat (1961). "Kadı Burhaneddin'de Tasavvuf IV". İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Dergisi, 11: 19-24.

Tolasa, Harun (2001). *Ahmed Paşa'nın Şiir Dünyası*. Ankara: Akçağ Yayınları.

Tökel, Dursun Ali (1996). "Ontolojik Analiz Metodu ve Bu Metodun Bâkî'nin Bir Gazeline Uygulanışı". *Yedi İklim* 11 (74): 53- 59.

Tökel, Dursun Ali (2016). *Divan Şiirinde Şahıslar Mitolojisi*. İstanbul: Fatih Sultan Mehmet Üniversitesi Yayınları.

Uludağ, Süleyman (2002). *Tasavvuf Terimleri Sözlüğü*. İstanbul: Kbalcı Yayınevi.

Ümütlü, Selim (2020). "Walter Andrews'in Şiirin Sesi Toplumun Şarkısı Adlı Eseri Çerçevesinde Bâkî'nin Hazân Gazeli'ne Bir Bakış". *Karamanoğlu Mehmetbey Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi*, 3 (2): 174-183.

Yıldırım, Nimet (2008). *Fars Mitolojisi Sözlüğü*. İstanbul: Kbalcı Yayınevi.